

EASTERN REVIEW 2024, T. 13(2)

Sergiusz Wojciechowski

 <https://orcid.org/0009-0003-5208-674X>

Uniwersytet Łódzki

e-mail: sergiusz.wojciechowski@edu.uni.lodz.pl

Stosunek Szanghajskiej Organizacji Współpracy do wojny w Ukrainie

Streszczenie. Szanghajska Organizacja Współpracy (SOW), utworzona w 2001 r., odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu porządku politycznego, gospodarczego i strategicznego w regionie Azji Centralnej oraz Wschodniej. Konflikt w Ukrainie w 2022 r. uwidoczniał jednak ograniczenia organizacji wynikające z wewnętrznych sprzeczności interesów jej członków oraz strukturalnej zależności od konsensusu decyzyjnego. Artykuł analizuje wpływ wojny w Ukrainie na funkcjonowanie SOW, uwzględniając jej instytucjonalne słabości, brak wspólnego stanowiska oraz narastającą asymetrię sił między Rosją a Chinami. Szczególną uwagę poświęcono reakcjom państw członkowskich, takich jak Kazachstan, Uzbekistan, Indie i Pakistan, oraz ich próbom balansowania między współpracą z Rosją a dywersyfikacją relacji międzynarodowych. Wojna w Ukrainie stała się katalizatorem zmian w równowadze sił w ramach SOW, które mogą zadecydować o przyszłości tej organizacji jako platformy współpracy regionalnej.

Słowa kluczowe: Szanghajska Organizacja Współpracy (SOW), wojna w Ukrainie, Rosja, Chiny, Kazachstan, Uzbekistan, Indie, Pakistan, Białoruś, geoeconomia, Pas i Szlak, suwerenność, integralność terytorialna, konsensus decyzyjny, izolacja międzynarodowa, wielobiegunowy porządek światowy, dywersyfikacja relacji międzynarodowych, sankcje



© by the Author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)
Received: 18.02.2025. Verified: 21.07.2025. Accepted: 1.08.2025.

Funding information: University of Lodz. **Conflicts of interest:** None. **Ethical considerations:** The Author assures of no violations of publication ethics and takes full responsibility for the content of the publication. **The percentage share of the Author in the preparation of the work is:** 100%. **Declaration regarding the use of GAI tools:** Not used.

The Stance of the Shanghai Cooperation Organization on the War in Ukraine

Abstract. The Shanghai Cooperation Organisation (SCO), established in 2001, plays a key role in shaping the political, economic and strategic order in Central and Eastern Asia. However, the outbreak of the war in Ukraine in 2022 exposed the organisation's limitations arising from internal conflicts of interest among its members and its structural reliance on decision-making by consensus. This article examines the impact of the war in Ukraine on the SCO's functioning – highlighting its institutional weaknesses, lack of a unified position and the growing power asymmetry between Russia and China. Special attention is paid to the responses of member states such as Kazakhstan, Uzbekistan, India and Pakistan, and their attempts to balance cooperation with Russia against diversifying their international relations. The war in Ukraine has acted as a catalyst for shifts in the balance of power within the SCO, which may ultimately determine the organisation's future as a platform for regional cooperation.

Keywords: Shanghai Cooperation Organisation (SCO), war in Ukraine, Russia, China, Kazakhstan, Uzbekistan, India, Pakistan, Belarus, geoeconomics, Belt and Road, sovereignty, territorial integrity, decision-making consensus, international isolation, multipolar world order, diversification of international relations, sanctions

Wstęp

Szanghajska Organizacja Współpracy (SOW) odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu dynamiki politycznej i gospodarczej w regionie Azji Centralnej i Wschodniej. Powstała w 2001 r., wywodząc się z wcześniejszej Szanghajskiej Piątki, organizacja ta miała za zadanie rozwiązywać konflikty graniczne i wzmacniać zaufanie między jej członkami. Z czasem SOW ewoluowała, rozszerzając swoje cele o współpracę w zakresie bezpieczeństwa, gospodarki oraz walki z terroryzmem i separatyzmem.

Jednak rosyjska agresja na Ukrainę w 2022 r. postawiła organizację w wyjątkowo trudnej sytuacji. SOW, która opiera swoje działania na zasadach poszanowania suwerenności i integralności terytorialnej, musiała zmierzyć się z krytyką za brak jednoznacznego stanowiska wobec działań jednego z jej kluczowych członków – Rosji. Wojna ta uwypuklała ograniczenia organizacji, której funkcjonowanie jest w znacznym stopniu determinowane przez interesy Rosji i Chin.

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie, czy Szanghajska Organizacja Współpracy (SOW) ma potencjał do odgrywania roli stabilizacyjnej w regionie Azji Centralnej i Wschodniej w kontekście wojny w Ukrainie, czy też jej funkcjonowanie jest zdominowane przez partykularne interesy głównych graczy – Rosji i Chin.

Hipoteza badawcza zakłada, że rola SOW jako organizacji państw kontestujących zachodni model ładu międzynarodowego rośnie, jednak jej skuteczność ogranicza brak wewnętrznej spójności.

Artykuł ten ma na celu ukazanie wyzwań, przed którymi stoi SOW, oraz ograniczeń wynikających z jej struktury i wewnętrznych sprzeczności. Analiza źródeł pozwoli lepiej zrozumieć, czy organizacja ta ma potencjał, aby odgrywać większą rolę na arenie międzynarodowej, czy raczej będzie tracić na znaczeniu w obliczu coraz bardziej złożonych konfliktów regionalnych i globalnych. Moja hipoteza badawcza zakłada, że rola Szanghajskiej Organizacji Współpracy jako organizacji państw przeciwstawiających się wartościom zachodnim i zachodniemu modelowi współpracy rośnie, choć przeszkodą może być brak spójności w działaniach. Dwa podmioty budujące SOW: Chiny i Rosja realizują swoje własne aspiracje polityczne i gospodarcze, ale muszą liczyć się z aspiracjami państw małych i średnich, czego przykładem był stosunek SOW do wojny w Ukrainie. SOW starała się dystansować wobec wojny, a obecnie wręcz ją ignorować w swoich działaniach.

Metodologia

Weryfikacja hipotezy badawczej została oparta na trzech komplementarnych podejściach badawczych: analizie treści dokumentów źródłowych, metodzie porównawczej oraz założeniach teorii realizmu neoklasycznego.

1. **Analiza źródeł pierwotnych i wtórnych:** Podstawą analizy były dokumenty instytucjonalne Szanghajskiej Organizacji Współpracy, w tym Karta SOW, końcowe deklaracje ze szczytów (Samarkanda 2022, Astana 2024), wypowiedzi przywódców państw członkowskich, komunikaty Regionalnej Struktury Antyterrorystycznej oraz oficjalne materiały publikowane przez rosyjskie i chińskie think tanki (np. RIAC). Uzupełniając wykorzystano ekspertyzy z raportów Ośrodka Studiów Wschodnich i analiz publikowanych przez ośrodki zachodnie. W sumie przeanalizowano ponad 30 dokumentów z lat 2022–2024, z których wyselekcjonowano fragmenty odnoszące się do postrzegania konfliktu w Ukrainie, współpracy politycznej i bezpieczeństwa oraz strukturalnych celów organizacji.
2. **Metoda porównawcza:** Przeprowadzono porównanie postaw państw członkowskich SOW wobec wojny w Ukrainie. W analizie uwzględniono cztery kryteria porównawcze: (a) oficjalne stanowisko wobec konfliktu i jego przyczyn, (b) zakres politycznej i wojskowej współpracy z Rosją po 2022 r., (c) reakcje dyplomatyczne na działania Rosji, (d) wypowiedzi na forum SOW i ONZ. Porównanie to pozwoliło wykazać różnice w stopniu zaangażowania państw w politykę Rosji oraz skalę dystansowania się od niej. Struktura

porównania umożliwia ocenę, które państwa aktywnie wspierają narrację Kremla, a które prowadzą politykę balansowania lub neutralności.

3. **Podejście teoretyczne:** Artykuł został osadzony w paradygmacie realizmu neoklasycznego, który zakłada, że polityka zagraniczna państw jest kształtowana nie tylko przez układ sił w systemie międzynarodowym, ale również przez wewnętrzne uwarunkowania polityczne, instytucjonalne i percepcyjne. Uzupełnieniem dla tego podejścia jest perspektywa geoeconomiczna analizująca wykorzystanie instrumentów gospodarczych (inwestycji, kredytów, inicjatyw infrastrukturalnych) jako narzędzi wpływu politycznego, szczególnie w kontekście chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku oraz rosyjskiej presji energetycznej. Przyjęte podejścia umożliwiają nie tylko zbadanie stanowisk poszczególnych państw, ale także uchwycenie szerszych trendów i mechanizmów wpływu w ramach organizacji.

Tło historyczne

Szanghajska Organizacja Współpracy (SOW) została utworzona w czerwcu 2001 r. w Szanghaju przez Chiny, Rosję, Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan i Uzbekistan. Organizacja ta wyrosła z wcześniejszego formatu „Szanghajska Piątka” i miała początkowo charakter regionalny, skupiający się na budowie zaufania militarnego i demarkacji granic. Z czasem jej mandat został rozszerzony o kwestie bezpieczeństwa, walkę z terroryzmem, separatyzmem i ekstremizmem, a także współpracę gospodarczą i energetyczną (Cooley, 2019; Laruelle, 2018).

W kolejnych latach do organizacji dołączyły kolejne państwa: Indie i Pakistan w 2017 r., a w 2023 r. Iran uzyskał status pełnoprawnego członka. Białoruś, która dotąd posiadała status obserwatora, znajduje się w końcowym etapie procesu akcesyjnego (RIAC, 2022). Obecnie SOW liczy 9 członków, 4 państwa obserwatorów (Afganistan, Białoruś, Mongolia, Turkmenistan) oraz kilku partnerów dialogu, w tym Turcję, Armenię i Azerbejdżan (SCO Secretariat, 2024).

Organizacja funkcjonuje w oparciu o Kartę SOW (przyjętą w 2002 r.) oraz Deklarację Szanghajską z 2001 r. Jej główne instytucje to Rada Głów Państw, Rada Szefów Rządów, Rada Ministrów Spraw Zagranicznych oraz Regionalna Struktura Antyterrorystyczna (RATS) z siedzibą w Taszkencie, odpowiedzialna za wymianę informacji i koordynację działań antyterrorystycznych (Melvin, 2007).

1. **Zapewnienie stabilności w regionie Azji Centralnej:** SOW działa na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa w państwach członkowskich, szczególnie w obliczu zagrożeń, takich jak terroryzm, separatyzm czy ekstremizm. Stabilność w regionie ma kluczowe znaczenie dla państw członkowskich, zwłaszcza Rosji i Chin, które obawiają się przenikania destabilizujących zjawisk na swoje terytoria.

2. **Walka z terroryzmem, separatyzmem i ekstremizmem:** Od momentu powstania SOW jednym z jej priorytetów jest przeciwdziałanie zagrożeniom wynikającym z działalności ugrupowań terrorystycznych. W Taszkenicie Organizacja powołała Regionalną Strukturę Antyterrorystyczną (RATS), która zajmuje się koordynacją działań państw członkowskich w tym zakresie.
3. **Wspieranie współpracy gospodarczej i kulturowej:** SOW promuje rozwój gospodarczy w regionie poprzez wspólne inicjatywy inwestycyjne, wymianę handlową oraz budowanie infrastruktury. Przykładem jest zaangażowanie Chin w projekty infrastrukturalne w Azji Centralnej, wpisujące się w strategię „Pasa i Szlaku”. Organizacja prowadzi również programy wymiany kulturalnej i edukacyjnej mające na celu zbliżenie społeczeństw członkowskich.

Od momentu powstania w 2001 r. SOW przekształciła się z wąskiego bloku regionalnego, mającego zapewnić bezpieczeństwo wzdłuż granic państw postsowieckich i Chin (ataki terrorystyczne w USA w 2001 r. tylko przyspieszyły tę integrację), w strukturę pretendującą do miana gwaranta kompleksowego bezpieczeństwa euroazjatyckiego.

SOW jest organizacją o unikalnym charakterze, skupiającą państwa o różnych systemach politycznych, kulturach i priorytetach strategicznych. W jej skład wchodzi obecnie dziewięć państw członkowskich: Chiny, Rosja, Indie, Pakistan, Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan, Uzbekistan i Białoruś, która w lipcu 2004 r. na szczycie SOW w Astanie została przyjęta do organizacji. Lista partnerów dialogu SOW jest znacznie szersza i obejmuje Armenię, Azerbejdżan, Egipt, Turcję i szereg innych arabskich i azjatyckich graczy globalnego Południa.

Kluczowe role w organizacji odgrywają Rosja i Chiny, które dominują w procesie podejmowania decyzji. Oba państwa wykorzystują SOW jako narzędzie realizacji swoich interesów – Rosja w celu utrzymania wpływów w Azji Centralnej, a Chiny jako platformę do rozszerzania swojej obecności gospodarczej i politycznej. Jednocześnie, różnorodność państw członkowskich, ich odmienny potencjał gospodarczy oraz historyczne konflikty utrudniają dalszą integrację i ograniczają skuteczność organizacji (Sikora-Gaca, 2015). Wśród innych wyzwań dla sprawnego funkcjonowania tej organizacji eksperci wymieniają jeszcze kwestie dalszej instytucjonalizacji, w tym brak skuteczności instrumentów kontrolnych na poziomie całej organizacji, kwestia afgańska, która zagraża stabilności regionu, rosnące kontrowersje związane nie tylko z nierozwiązanymi sporami, ale i pierwszeństwem ich rozwiązywania. Należy zwrócić uwagę na odmiennosć postrzegania podstawowych celów przez dwóch najważniejszych graczy: Chin i Rosji. O ile dla Chin jest to kwestia wsparcia dla najważniejszego chińskiego projektu Pasa i Szlaku, o tyle dla Rosji jest to kwestia antyzachodniego spojrzenia na bezpieczeństwo, a obecnie właśnie wsparcie dla niej w obliczu wojny w Ukrainie (Makhmutova, 2024).

Mimo tych wyzwań SOW pozostaje ważnym mechanizmem współpracy w regionie, szczególnie w obszarach związanych z bezpieczeństwem i gospodarką. Organizacja odgrywa rolę platformy dialogu między państwami, które często mają różne interesy i priorytety, co stanowi zarówno jej siłę, jak i ograniczenie.

Ewolucja pozycji Rosji w Szanghajskiej Organizacji Współpracy

Rosja, jako jeden z założycieli Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SOW), odgrywała przez wiele lat kluczową rolę w kształtowaniu jej polityki i strategicznych kierunków działania. Jej pozycja opierała się na znaczeniu historycznym, politycznym i militarnym, zwłaszcza w regionie Azji Centralnej, który Moskwa postrzega jako swoją tradycyjną strefę wpływów (Bazyłow, 2010, s. 303–304). SOW była dla Rosji narzędziem realizacji kluczowych celów strategicznych, takich jak zabezpieczenie wpływów w byłych republikach radzieckich, przeciwdziałanie ingerencji Zachodu w sprawy regionu oraz promowanie współpracy z kluczowymi partnerami, takimi jak Chiny i Indie (Blank, 2008).

Rosja od początku traktowała SOW jako platformę służącą wzmocnieniu swojej pozycji w Azji Centralnej. Jej dominacja miała swoje źródła w historii – Rosja była współautorem powstania Szanghajskiej Piątki w 1996 r., która przekształciła się w SOW w 2001 r. W tamtym czasie organizacja koncentrowała się na regulacji sporów granicznych i budowaniu zaufania między państwami regionu. Moskwa od samego początku wykorzystywała SOW do promowania swojej wizji porządku regionalnego, w którym ograniczano by wpływy Zachodu i wspierano wielobiegunowy ład światowy (Allison, 2004).

Rosja, jako największe mocarstwo w organizacji, odegrała kluczową rolę w nadaniu SOW charakteru polityczno-strategicznego. Bezpośrednio po atakach z 11 września 2001 r. Moskwa przyjęła stosunkowo przychylną postawę wobec działań USA i wykazała się solidarnością w walce z terroryzmem. Prezydent Władimir Putin jako jeden z pierwszych światowych liderów wyraził poparcie dla amerykańskich działań odwetowych i nie sprzeciwiał się początkowo obecności USA w Azji Centralnej, uznając ją za element wspólnej walki z zagrożeniem ekstremizmu islamskiego. Jednak z biegiem czasu Rosja zaczęła postrzegać długoterminową obecność wojskową USA jako zagrożenie dla swojej pozycji w regionie. Dla Moskwy SOW stała się narzędziem przeciwdziałania rosnącej obecności USA i NATO w Azji Centralnej (Wishnick, 2009). W szczególności Rosja sprzeciwiała się obecności amerykańskich baz wojskowych w regionie, które postrzega jako zagrożenie dla swoich interesów. SOW, ze swoją strukturą opartą na zasadzie konsensusu, pozwalała Rosji blokować inicjatywy, które mogłyby podważać jej dominację w regionie (Lo, 2008).

Równocześnie Rosja wykorzystywała swoją potęgę militarną i polityczną, aby pełnić rolę gwaranta bezpieczeństwa w Azji Centralnej. Rosyjskie bazy

wojskowe w Kirgistanie i Tadżykistanie oraz udział w ćwiczeniach wojskowych w ramach SOW wzmacniały jej pozycję w regionie jako głównego partnera w zakresie bezpieczeństwa. Moskwa promowała SOW jako przeciwwagę dla zachodnich sojuszy wojskowych, przedstawiając ją jako platformę skutecznej walki z terroryzmem, separatyzmem i ekstremizmem (Ambrosio, 2008).

Na płaszczyźnie gospodarczej SOW była dla Rosji narzędziem do promowania rosyjskich projektów infrastrukturalnych i energetycznych (Pirani, 2012). Moskwa odgrywała kluczową rolę w inicjatywach mających na celu integrację gospodarczą regionu, takich jak budowa systemów rurociągów do transportu ropy i gazu. Rosja dążyła do utrzymania dominacji nad energetyczną infrastrukturą Azji Centralnej, co zapewniało jej zarówno wpływy gospodarcze, jak i polityczne.

Dla Moskwy SOW miała także znaczenie symboliczne jako platforma współpracy z Chinami i Indiami, które Rosja postrzega jako kluczowych partnerów w promowaniu idei wielobiegunowości (Lanteigne, 2018). Relacje w ramach SOW miały dla Kremla podwójne znaczenie – z jednej strony były sposobem na budowanie bliskich relacji z Pekinem i New Delhi, a z drugiej służyły równoważeniu rosnącej potęgi Chin w regionie.

Rosja od lat wykorzystywała SOW do umacniania swojego wizerunku jako lidera regionalnego i głównego partnera państw Azji Centralnej. Jednakże wojna w Ukrainie i związana z nią izolacja międzynarodowa zaczęły podważać tę dominację, a kraje Azji Centralnej coraz częściej szukają alternatywnych partnerów w Chinach, Turcji czy na Zachodzie. Mimo historycznej roli Rosji w kształtowaniu SOW jej pozycja w organizacji jest coraz bardziej kwestionowana przez członków, którzy starają się dostosować do zmieniającej się sytuacji geopolitycznej.

Wojna w Ukrainie i nowe wyzwania

Rosyjska agresja na Ukrainę w 2022 r. uwypukliła nowe wyzwania zarówno dla samej Rosji, jak i dla Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SOW). Konflikt ten ujawnił, w jaki sposób Moskwa wykorzystuje SOW jako platformę do promowania swojej narracji politycznej oraz łagodzenia skutków izolacji na arenie międzynarodowej (Nazarova i in., 2025). Szczyt SOW w Samarkandzie (SCO, 2024) we wrześniu 2022 r., pierwszy po wybuchu wojny w Ukrainie, stał się symbolicznym momentem, w którym Rosja usiłowała podkreślić swoją rolę lidera organizacji, jednocześnie unikając odniesień do konfliktu w oficjalnych komunikatach. Strategia ta miała na celu uniknięcie otwartej krytyki ze strony członków SOW i skupienie się na promowaniu współpracy regionalnej.

Moskwa starała się przedstawić jako stabilny partner i gwarant bezpieczeństwa w Azji Centralnej, starając się zyskać wsparcie lub przynajmniej neutralność pozostałych członków organizacji (Yuldasheva, 2022). Jednakże wydarzenia

podczas szczytu w Samarkandzie pokazały, że wpływy Rosji w ramach SOW wyraźnie słabną. Państwa Azji Centralnej, takie jak Kazachstan i Uzbekistan, tradycyjnie blisko związane z Moskwą, zaczęły wyraźnie dystansować się od polityki Kremla (Hitch, 2023). Kazachstan odmówił uznania rosyjskiej aneksji terytoriów ukraińskich i publicznie podkreślił swoje poparcie dla zasad suwerenności i integralności terytorialnej (Ruzikulov, 2024). Podobne stanowisko przyjął Uzbekistan, co wyraźnie kontrastowało z narracją promowaną przez Moskwę (Ruzikulov, 2024).

Rosja, korzystając z SOW jako narzędzia ochrony swoich interesów, chciała uniknąć utraty pozycji w regionie. Jednak przebieg szczytu uwidocznił zmieniającą się dynamikę w relacjach wewnątrz organizacji (Christoffersen, 2023). Państwa Azji Centralnej, coraz bardziej świadome własnych interesów i rosnących możliwości współpracy z Chinami, Turcją czy krajami Zachodu, zaczęły dystansować się od Moskwy. W efekcie wojna w Ukrainie nie tylko podważyła pozycję Rosji w ramach SOW, ale także wskazała na ograniczenia organizacji w reagowaniu na globalne kryzysy, szczególnie gdy dotyczą one jednego z jej kluczowych członków. Kazachstan, którego gospodarka i bezpieczeństwo w dużym stopniu zależą od współpracy z Rosją, odmówił uznania aneksji ukraińskich terytoriów przez Moskwę. Prezydent Kasym-Żomart Tokajew podczas publicznych wystąpień wielokrotnie podkreślał znaczenie suwerenności i integralności terytorialnej, co stanowiło wyraźne przeciwieństwo narracji promowanej przez Kreml. Dodatkowo Kazachstan otwarcie współpracuje z Zachodem, co w ocenie Moskwy może być postrzegane jako próba uniezależnienia się od rosyjskich wpływów (Ziegler, 2024).

Uzbekistan, który także odgrywa istotną rolę w regionie, przyjął podobne stanowisko, odmawiając wsparcia rosyjskiej narracji dotyczącej konfliktu w Ukrainie. Taszkent, który przez lata pozostawał pod znacznym wpływem Moskwy, coraz częściej szuka alternatywnych partnerów gospodarczych i politycznych, w tym w Chinach, Turcji i krajach Zatoki Perskiej (Ramanand, 2023). Polityka Uzbekistanu wobec konfliktu w Ukrainie odzwierciedla jego dążenie do wzmocnienia własnej niezależności, co jednocześnie pokazuje malejące wpływy Rosji w regionie. Nawet Kirgistan i Tadżykistan, tradycyjnie najbardziej zależne od Rosji pod względem gospodarczym i militarnym, wykazują oznaki zmiany podejścia (Martynenko, Parkhitko, 2019). Oba kraje, choć w dużym stopniu polegają na rosyjskich bazach wojskowych oraz przekazach pieniężnych od migrantów pracujących w Rosji, dostrzegają rosnącą rolę Chin jako alternatywnego partnera strategicznego. Chińskie inwestycje w infrastrukturę i energetykę w tych państwach oraz współpraca w ramach „Pasa i Szlaku” oferują im nowe możliwości rozwoju, zmniejszając ich zależność od Moskwy.

Białoruś odgrywa istotną rolę jako najbliższy sojusznik Rosji w regionie. W przeciwieństwie do państw Azji Centralnej, które starają się zachować pewien stopień autonomii wobec Moskwy, Mińsk konsekwentnie wspiera politykę Kremla, w tym działania wojenne w Ukrainie. Białoruś stanowi dla Rosji

strategiczny bufor i logistyczne zaplecze dla działań militarnych, co wzmacnia jej zależność od Moskwy, jednocześnie ograniczając pole manewru na arenie międzynarodowej. W kontekście SOW białoruska polityka lojalności wobec Kremla kontrastuje z rosnącą ostrożnością krajów Azji Centralnej, które unikają jednoznacznego poparcia rosyjskiej agresji.

Białoruś, będąc najbliższym sojusznikiem Rosji, odgrywa istotną rolę w kontekście wojny w Ukrainie. W grudniu 2024 r. białoruski wiceminister spraw zagranicznych, Jurij Ambrazewicz, zadeklarował gotowość Mińska do udziału w przyszłych rozmowach pokojowych, dotyczących Ukrainy (Król, 2025). Jednakże, ze względu na ścisłe powiązania z Moskwą oraz udostępnienie terytorium Białorusi dla działań militarnych Rosji przeciwko Ukrainie, Mińsk nie jest postrzegany jako neutralny mediator. Ukraińskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych wyraziło zdziwienie tą propozycją, podkreślając, że Białoruś, będąc współagresorem, nie może pełnić roli pośrednika w negocjacjach pokojowych (Król, 2025). W rzeczywistości, mimo deklaracji o chęci mediacji, Białoruś pozostaje zbyt silnie związana z Rosją, aby skutecznie odgrywać taką rolę.

Jednocześnie Białoruś promuje chińską wizję zakończenia wojny w Ukrainie, która nie do końca koresponduje z rosyjską. W marcu 2023 r. prezydent Białorusi, Aleksandr Łukaszenka, podczas spotkania z chińskim przywódcą Xi Jinpingiem wyraził poparcie dla chińskiej inicjatywy pokojowej, dotyczącej konfliktu w Ukrainie. Obaj liderzy wydali wspólne oświadczenie, w którym wyrazili „głębokie zaniepokojenie rozwojem konfliktu zbrojnego w regionie europejskim” oraz zadeklarowali „skrajne zainteresowanie jak najszybszym zaprowadzeniem pokoju w Ukrainie”.

Chiński plan pokojowy, przedstawiony w lutym 2023 r., składał się z 12 punktów wzywających m.in. do poszanowania suwerenności wszystkich państw oraz odrzucenia „mentalności zimnowojennej”. Jednakże propozycje te spotkały się z mieszanymi reakcjami na arenie międzynarodowej, a Ukraina oraz jej zachodni sojusznicy wyrazili sceptycyzm co do neutralności i skuteczności chińskiej inicjatywy. Poparcie Białorusi dla chińskiego planu pokojowego może być postrzegane jako próba zademonstrowania niezależności w polityce zagranicznej oraz chęć odegrania aktywnej roli w międzynarodowych wysiłkach na rzecz zakończenia konfliktu. Niemniej jednak, ze względu na silne powiązania Mińska z Moskwą, takie działania mogą być odbierane jako symboliczne i mające na celu wzmocnienie wizerunku Białorusi na arenie międzynarodowej, bez realnego wpływu na przebieg wydarzeń.

Podczas szczytu w Samarkandzie (SCO, 2024) widoczny był także dystans innych kluczowych członków SOW wobec działań Moskwy. Narendra Modi, premier Indii, wprost zwrócił uwagę na konieczność zakończenia konfliktu, podkreślając, że „era wojen się skończyła”. Takie stwierdzenie zostało powszechnie odebrane jako krytyka eskalacyjnej polityki Rosji (Śćępanović, 2023). Chiny, choć oficjalnie wspierają Moskwę, również unikały jednoznacznego poparcia dla działań wojennych, koncentrując się na neutralnym tonie i podkreślaniu konieczności dialogu.

Szczyt w Samarkandzie stał się więc symbolicznym momentem, który uwiarygodził osłabienie pozycji Rosji w SOW. Tradycyjni partnerzy Kremla w Azji Centralnej coraz wyraźniej sygnalizują swoje dążenie do zróżnicowania relacji międzynarodowych i ograniczenia zależności od Rosji. Jednocześnie bardziej globalni gracze, tacy jak Chiny i Indie, dystansują się od eskalacyjnej polityki Moskwy, co stanowi wyzwanie dla ambicji Kremla jako lidera regionalnego. Rosja, choć wciąż odgrywa istotną rolę w SOW, musi zmierzyć się z nową dynamiką relacji w organizacji, w której jej wpływy są coraz bardziej kwestionowane. Tendencje te świadczą o dynamicznych zmianach w układzie sił w Azji Centralnej. Państwa regionu, mimo utrzymujących się więzi z Rosją, coraz częściej postrzegają Moskwę jako partnera osłabionego i mniej przewidywalnego, a swoje relacje opierają na pragmatycznym podejściu do współpracy gospodarczej i strategicznej. Alternatywne partnerstwa z Chinami, Turcją czy Zachodem pozwalają im nie tylko na dywersyfikację, ale także na większą niezależność w podejmowaniu decyzji międzynarodowych (Arghavani Pirsalami, Alipour, 2022).

Brak wspólnego stanowiska wobec wojny

Strukturalne ograniczenia Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SOW), wynikające z zasady podejmowania decyzji na podstawie konsensusu, sprawiają, że organizacja nie jest w stanie wypracować spójnego stanowiska wobec konfliktu w Ukrainie (Campbell, 2023). Ta strukturalna cecha SOW, choć zaprojektowana w celu uwzględnienia interesów wszystkich członków, w praktyce prowadzi do paraliżu decyzyjnego w sytuacjach, które dzielą największe mocarstwa organizacji – Rosję i Chiny (Sagild, Hsiung, 2024).

Moskwa skutecznie wykorzystuje zasadę konsensusu, aby blokować wszelkie inicjatywy, które mogłyby prowadzić do krytyki jej działań w Ukrainie. Dzięki swojej pozycji jako jednego z dwóch największych graczy w SOW, Rosja zyskuje *de facto* prawo weta w kwestiach, które są dla niej politycznie wrażliwe (Garcia, Modlin, 2022). Jednocześnie inne państwa członkowskie, takie jak Chiny, Indie czy Pakistan, również unikają jednoznacznego zaangażowania w tę sprawę, kierując się własnymi interesami politycznymi i gospodarczymi.

Chiny, choć formalnie wspierają Rosję, prowadzą politykę ostrożną i wyważoną. Pekin unika otwartego poparcia dla rosyjskiej agresji, koncentrując się na narracji pokojowej i wezwaniu do dialogu. Jednocześnie Chiny korzystają z konfliktu, aby wzmocnić swoją pozycję gospodarczą i polityczną, szczególnie w relacjach z państwami Azji Centralnej, które coraz bardziej dystansują się od Moskwy (Harnisch, Alibegović, 2024). Indie i Pakistan, z kolei, przyjmują pragmatyczne stanowisko neutralności, unikając opowiedzenia się po którejkolwiek ze stron konfliktu. Dla New Delhi i Islamabadu ważniejsze są korzyści gospodarcze wynikające z tanich surowców energetycznych z Rosji niż krytyka polityki Kremla.

Brak wyraźnej reakcji SOW na wojnę w Ukrainie podważa wiarygodność organizacji jako platformy promującej stabilność i bezpieczeństwo w regionie. Państwa członkowskie nie wypracowały wspólnego stanowiska w sprawie strategii antysankcyjnej, mimo że obroty handlowe między Rosją a krajami SOW rosną (Makhmutova, 2024).

W swoich dokumentach założycielskich SOW (Shanghai Convention, 2001) zobowiązała się do ochrony zasad suwerenności i integralności terytorialnej, jednak w praktyce organizacja nie była w stanie sprostać temu wyzwaniu. Taka sytuacja wzbudza pytania o jej skuteczność i zdolność do reagowania na kryzysy, które bezpośrednio dotyczą jej członków.

W obecnej sytuacji SOW bardziej przypomina arenę rywalizacji między członkami niż narzędzie wspólnej polityki i współpracy. Najwięksi gracze, tacy jak Rosja i Chiny, wykorzystują organizację do realizacji swoich partykularnych interesów, podczas gdy mniejsze państwa, takie jak Kazachstan, Uzbekistan czy Kirgistan, starają się balansować między wpływami obu mocarstw. Zamiast działać jako skuteczny mechanizm koordynacji regionalnej, SOW coraz częściej jawi się jako forum, na którym poszczególni członkowie realizują swoje własne cele, często sprzeczne z ogólnymi założeniami organizacji.

Wojna w Ukrainie stała się więc katalizatorem uwypuklającym słabości instytucjonalne SOW. Jej struktura, która wymaga jednomyslności w podejmowaniu decyzji, okazała się niezdolna do efektywnego reagowania na sytuacje kryzysowe, w których zaangażowani są kluczowi członkowie organizacji. Taka dynamika podważa zdolność SOW do odgrywania aktywnej roli w kształtowaniu bezpieczeństwa i stabilności w regionie, pozostawiając organizację bardziej jako pasywnego obserwatora niż skutecznego aktora międzynarodowego. W obliczu rosnących napięć i podziałów w ramach SOW, jej przyszłość jako platformy współpracy wydaje się coraz bardziej niepewna.

Rosja i Chiny: narastająca asymetria

Pekin jako główny inwestor i gospodarczy lider regionu systematycznie umacnia swoją pozycję, stopniowo wypierając Moskwę z roli dominującego gracza (Campbell, 2023). Chiny dzięki swojej potędze gospodarczej i strategicznym inicjatywom, takim jak „Pas i Szlak”, konsekwentnie rozwijają wpływy w Azji Centralnej, regionie tradycyjnie uznawanym za strefę wpływów Rosji.

Rosja, choć wciąż odgrywa ważną rolę jako dostawca surowców energetycznych, staje się coraz bardziej zależna od chińskich inwestycji i rynków zbytu. Sankcje nałożone na Moskwę przez Zachód po agresji na Ukrainę zmusiły Rosję do przekierowania eksportu ropy, gazu i innych surowców do Azji, przede wszystkim do Chin. W efekcie Rosja nie tylko zacieśniła współpracę z Pekinem,

ale także znalazła się w pozycji słabszego partnera. Pekin wykorzystuje tę zależność, negocjując korzystniejsze warunki handlowe i umacniając swoją rolę w regionalnym porządku gospodarczym (Chang-Liao, 2023).

Chiny odgrywają także kluczową rolę jako inwestor w infrastrukturę Azji Centralnej. Dzięki finansowaniu projektów transportowych, energetycznych i logistycznych Pekin buduje alternatywne szlaki handlowe, które omijają rosyjskie terytorium. Państwa Azji Centralnej, takie jak Kazachstan i Uzbekistan, postrzegają te inwestycje jako szansę na uniezależnienie się od rosyjskich szlaków przesyłowych i ograniczenie wpływów Moskwy. Chińskie inwestycje w regionie wzmacniają także wzajemne powiązania gospodarcze między Pekinem a lokalnymi stolicami, co stopniowo zmienia układ sił w SOW na korzyść Chin (Saqib, Naazer, 2023).

Narastająca asymetria jest również widoczna na poziomie politycznym. Chiny coraz częściej prezentują się jako bardziej stabilny i przewidywalny partner w porównaniu z Rosją, której międzynarodowa pozycja uległa osłabieniu w wyniku wojny w Ukrainie. Pekin, mimo strategicznego partnerstwa z Moskwą, konsekwentnie dystansuje się od rosyjskiej narracji wojennej, unikając otwartego poparcia dla agresji i wzywając do dialogu oraz pokojowego rozwiązania konfliktu. Takie podejście wzmacnia wizerunek Chin jako neutralnego i odpowiedzialnego gracza na arenie międzynarodowej, co kontrastuje z polityką Kremla opartą na eskalacji i konfrontacji (Mikkelsen, 2024). Rola Chin w SOW rośnie także w kontekście ich zdolności do kształtowania polityki organizacji. Pekin zyskuje coraz większe poparcie ze strony państw Azji Centralnej, które cenią chińskie inwestycje i neutralność wobec konfliktów regionalnych. W porównaniu z Rosją, która jest coraz bardziej izolowana i osłabiona, Chiny stają się nie tylko gospodarczym, ale także politycznym liderem w organizacji.

Narastająca asymetria między Rosją a Chinami w SOW ma daleko idące konsekwencje dla przyszłości organizacji. Rosja, choć nadal ważna, jest coraz bardziej zmuszona do dostosowywania się do chińskiej dominacji w kluczowych kwestiach gospodarczych i politycznych. Chiny, z kolei, wykorzystują sytuację, aby wzmocnić swoje wpływy i budować wizerunek odpowiedzialnego lidera regionalnego. Przyszłość SOW będzie w dużej mierze zależała od tego, jak Rosja i Chiny będą zarządzać swoją rywalizacją i współpracą. Jeśli Pekin zdecyduje się na dalsze zwiększanie swoich wpływów kosztem Moskwy, może to prowadzić do głębszych napięć między oboma mocarstwami, co z kolei osłabi zdolność organizacji do realizacji swoich celów. Z drugiej strony, jeśli Rosja zaakceptuje swoją słabszą pozycję i skupi się na współpracy z Chinami, SOW może stać się platformą, na której Pekin jeszcze bardziej umocni swoją dominację w regionie. W każdym przypadku narastająca asymetria między Rosją a Chinami jest kluczowym czynnikiem kształtującym dynamikę w SOW i całym regionie Azji Centralnej.

Relacje między wybranymi członkami SOW a Ukrainą

W niniejszym akapicie przedstawiono reakcje wybranych państw członkowskich SOW na wojnę w Ukrainie według ustrukturyzowanego schematu porównawczego. Dla każdego państwa analizie poddano cztery kryteria: (1) oficjalne stanowisko wobec konfliktu, (2) zakres współpracy z Rosją po 2022 r., (3) działania dyplomatyczne, (4) aktywność na forum SOW i ONZ.

Białoruś

1. **Stanowisko wobec konfliktu:** Białoruś konsekwentnie wspiera rosyjską narrację o „konflikcie proxy” z Zachodem i nie potępiła inwazji na Ukrainę.
2. **Współpraca z Rosją:** Mińsk udostępnił terytorium dla działań militarnych Rosji, uczestniczy we wspólnych ćwiczeniach wojskowych, a rosyjskie wojska stacjonują na jego terytorium.
3. **Działania dyplomatyczne:** W grudniu 2024 r. wiceminister Jurij Ambrazewicz zadeklarował gotowość Mińska do udziału w rozmowach pokojowych. Ukraina odrzuciła tę propozycję, wskazując na brak neutralności Białorusi.
4. **Aktywność międzynarodowa:** Mińsk promuje chińską wizję zakończenia konfliktu – poparcie dla planu pokojowego Xi Jinpinga wyrażone zostało w marcu 2023 r. Białoruś stara się odgrywać rolę mediatora, choć jej wiarygodność w tej roli jest ograniczona przez sojusz z Rosją jako najbliższy sojusznik Rosji w regionie. W przeciwieństwie do państw Azji Centralnej, które starają się zachować pewien stopień autonomii wobec Moskwy, Mińsk konsekwentnie wspiera politykę Kremla, w tym działania wojenne w Ukrainie.

Jednocześnie Białoruś promuje chińską wizję zakończenia wojny w Ukrainie, która nie do końca koresponduje z rosyjską. W marcu 2023 r. prezydent Białorusi, Aleksandr Łukaszenka, podczas spotkania z chińskim przywódcą Xi Jinpingiem wyraził poparcie dla chińskiej inicjatywy pokojowej, dotyczącej konfliktu w Ukrainie. Wspólne oświadczenie obu przywódców zawierało wezwanie do „jak najszybszego zaprowadzenia pokoju” oraz „poszanowania suwerenności wszystkich państw”, co odzwierciedlało retorykę Pekinu. Chiński 12-punktowy plan pokojowy, mimo deklaratywnej neutralności, nie został entuzjastycznie przyjęty przez Ukrainę ani przez jej zachodnich sojuszników, którzy postrzegają go jako próbę wzmocnienia pozycji Chin i zamrożenia konfliktu na korzyść Rosji (RBC, 2024). Białoruś, popierając chińskie propozycje, może próbować wzmocnić swój wizerunek jako państwa zdolnego do uczestnictwa w procesach pokojowych, choć jej faktyczna rola jako mediatora pozostaje wątpliwa ze względu na silne uzależnienie polityczne i wojskowe od Moskwy (Kłyński, Żochowski, 2023).

Kazachstan

1. **Stanowisko wobec konfliktu:** Kazachstan nie uznał aneksji ukraińskich terytoriów przez Rosję. Prezydent Kasym-Żomart Tokajew wielokrotnie podkreślał, że Kazachstan uznaje integralność terytorialną Ukrainy, co zostało wyraźnie zasygnalizowane zarówno podczas szczytów międzynarodowych, jak i w wystąpieniach publicznych (Możgin, Magradze, Maksut, 2022). Władze w Astanie przyjęły postawę neutralną, unikając jednoznacznego opowiedzenia się po którejkolwiek ze stron konfliktu.
2. **Współpraca z Rosją:** Choć Kazachstan pozostaje w silnych relacjach gospodarczych z Rosją (np. w ramach Unii Euroazjatyckiej), po 2022 r. państwo to unika eskalacji współpracy militarnej. Zrezygnowano z udziału w niektórych ćwiczeniach wojskowych pod egidą Rosji, a także zablokowano reeksport towarów objętych sankcjami. Władze kazachskie starają się zredukować zależność energetyczną i logistyczną od Moskwy, rozwijając alternatywne połączenia z Chinami i Turcją (np. Korytarz Transkaspijski) (Wang, 2024).
3. **Działania dyplomatyczne:** Kazachstan prowadzi aktywną politykę wielowektorową. Prezydent Tokajew brał udział w wielu inicjatywach pokojowych, w tym w spotkaniach z przedstawicielami UE i Chin. Kazachstan intensyfikuje relacje z Zachodem i deklaruje chęć udziału w pokojowym uregulowaniu sytuacji w Ukrainie. Astana stara się jednocześnie utrzymać poprawne relacje z Moskwą, balansując między lojalnością wobec sojuszników a próbą zachowania autonomii.
4. **Aktywność międzynarodowa:** W ramach SOW Kazachstan pozostaje aktywny, ale unika popierania antyzachodnich inicjatyw Rosji. Jego przedstawiciele nie podpisali żadnych dokumentów, które wprost legitymizowałyby rosyjską agresję. Na forum ONZ Kazachstan konsekwentnie wstrzymuje się od głosów popierających Rosję i unika uczestnictwa w blokach politycznych mogących ograniczyć jego elastyczność dyplomatyczną. W wypowiedziach oficjalnych zachowuje neutralność, podkreślając znaczenie suwerenności państw.

Uzbekistan (Madaminova, 2023)

1. **Stanowisko wobec konfliktu:** Uzbekistan od początku wojny w Ukrainie prezentuje stanowisko neutralne, koncentrując się na potrzebie przestrzegania prawa międzynarodowego i zachowania stabilności regionalnej. Władze w Taszkencie oficjalnie nie zajęły stanowiska w sprawie rosyjskiej inwazji, ale unikały również używania języka wspierającego rosyjską narrację. Prezydent Szawkat Mirzijojev wielokrotnie deklarował poparcie dla pokojowego rozwiązania konfliktu, odwołując się do zasady suwerenności i integralności terytorialnej państw.

2. **Współpraca z Rosją:** Choć Rosja pozostaje jednym z głównych partnerów gospodarczych Uzbekistanu, szczególnie w sektorze energetycznym i migracyjnym, Taszcent nie rozszerzył współpracy wojskowej po 2022 r. Uzbekistan zrezygnował z udziału w niektórych wspólnych ćwiczeniach wojskowych z Rosją i nie przyłączył się do rosyjskich projektów politycznych, wymierzonych w Zachód. Dąży też do rozwoju alternatywnych relacji gospodarczych, m.in. z Chinami, Turcją i krajami Zatoki Perskiej.
3. **Działania dyplomatyczne:** Uzbekistan prowadzi aktywną dyplomację regionalną, unikając otwartej krytyki Rosji, ale również nie legitymizując jej działań. Taszcent zachowuje wstrzemięźliwość w głosowaniach na forum ONZ, unikając opowiedzenia się po którejkolwiek stronie. Wystąpienia uzbeckich dyplomatów koncentrują się na potrzebie dialogu, bezpieczeństwie granic i walki z ekstremizmem.
4. **Aktywność międzynarodowa:** Na forum SOW Uzbekistan aktywnie uczestniczy w inicjatywach dotyczących bezpieczeństwa wewnętrznego i walki z terroryzmem, jednak unika angażowania się w projekty polityczne mające charakter konfrontacyjny wobec Zachodu. Państwo to wykorzystuje swoją obecność w SOW głównie do budowania relacji gospodarczych i rozwijania regionalnych powiązań infrastrukturalnych, nie deklarując jednoznacznego poparcia dla polityki Rosji czy Chin.

Indie

1. **Stanowisko wobec konfliktu:** Indie nie potępiły bezpośrednio rosyjskiej inwazji na Ukrainę, unikając języka oskarżycielskiego w stosunku do Moskwy. Premier Narendra Modi we wrześniu 2022 r., podczas szczytu SOW w Samarkandzie, powiedział prezydentowi Putinowi, że „dzisiejsza epoka nie jest erą wojny”. Wypowiedź ta była szeroko komentowana jako sygnał dystansowania się Indii od rosyjskich działań, jednak bez jednoznacznego potępienia.
2. **Współpraca z Rosją:** Indie utrzymują rozbudowane relacje gospodarcze i wojskowe z Rosją, będąc jednym z jej największych odbiorców broni (Warren, Ganguly, 2022). Po 2022 r. zwiększono także import rosyjskiej ropy naftowej, korzystając z obniżonych cen (Khan i in., 2023). Równocześnie New Delhi rozwija współpracę z państwami zachodnimi w ramach QUAD oraz z Japonią i Australią, starając się utrzymać strategiczną autonomię (Vinodan, Kurian, 2024).
3. **Działania dyplomatyczne:** Wystąpienia indyjskich przedstawicieli w ONZ i innych gremiach międzynarodowych konsekwentnie wzywają do dialogu i zawieszenia broni, unikając jednak jednoznacznej krytyki Rosji. Indie wielokrotnie wstrzymywały się od głosowań nad rezolucjami ONZ potępiającymi Rosję, argumentując to potrzebą neutralności i skupienia się na działaniach deeskalacyjnych.

4. **Aktywność międzynarodowa:** Indie aktywnie uczestniczą w pracach SOW, traktując ją jako element równoważenia wpływów Chin w Azji. Choć nie wspierają otwarcie antyzachodnich inicjatyw, pozostają ważnym graczem w strukturze organizacji. Działania Indii w ramach SOW są ukierunkowane na bezpieczeństwo regionalne, przeciwdziałanie ekstremizmowi oraz promocję własnej agendy strategicznej.

Pakistan

1. **Stanowisko wobec konfliktu:** Pakistan nie zajął jednoznacznego stanowiska wobec wojny w Ukrainie, unikając oficjalnych ocen rosyjskiej inwazji. Władze w Islamabadzie skoncentrowały się na utrzymaniu stabilności wewnętrznej i relacjach z kluczowymi partnerami – przede wszystkim z Chinami (Wang, 2024). Publiczne wypowiedzi liderów Pakistanu koncentrują się na wezwaniu do dialogu i unikaniu eskalacji, bez jednoznacznego poparcia dla którejkolwiek ze stron konfliktu.
2. **Współpraca z Rosją:** Po 2022 r. Pakistan wyraził zainteresowanie importem rosyjskich surowców energetycznych, zwłaszcza ropy i gazu, w celu dywersyfikacji źródeł dostaw (Hussain, 2023). Współpraca wojskowa pozostaje ograniczona, choć pojawiły się sygnały o zbliżeniu strategicznym – m.in. wspólne ćwiczenia wojskowe i rozmowy o projektach infrastrukturalnych (Muhammad i in., 2023). Jednakże, ze względu na silne związki z Chinami oraz napięcia z Indiami Pakistan zachowuje ostrożność w relacjach z Rosją.
3. **Działania dyplomatyczne:** Islamabad nie podjął wyraźnych działań dyplomatycznych w związku z konfliktem. Na forum ONZ Pakistan najczęściej wstrzymuje się od głosu lub nie bierze udziału w głosowaniach dotyczących wojny. Brak także jednoznacznych deklaracji popierających chińskie inicjatywy pokojowe, co wskazuje na intencjonalne zachowanie elastyczności.
4. **Aktywność międzynarodowa:** W strukturach SOW Pakistan skupia się przede wszystkim na współpracy w zakresie bezpieczeństwa regionalnego, walki z terroryzmem i pogłębiania relacji z Chinami. Choć kraj ten uczestniczy aktywnie w szczytach i deklaracjach organizacji, unika angażowania się w działania o charakterze geopolitycznym, szczególnie w kontekście konfliktu w Ukrainie (Iqbal, Rahman, 2023). Jego postawa może być interpretowana jako strategiczne wycofanie się z ryzykownych deklaracji, by nie antagonizować żadnej ze stron.

Tabela 1. Relacje między wybranymi członkami SOW a Ukrainą

Państwo	Stanowisko wobec konfliktu	Współpraca z Rosją po 2022 r.	Działania dyplomatyczne	Aktywność na forum SOW i ONZ
Białoruś	Otwarte poparcie dla Rosji, brak potępienia inwazji	Wysoka – udostępnienie terytorium, ćwiczenia wojskowe	Próba przedstawienia się jako mediator, wsparcie planu Chin	Aktywna, promuje prorosyjskie i prochińskie narracje
Kazachstan	Neutralność, akcentowanie suwerenności	Ograniczona, bez wsparcia militarnego	Apel o pokój, zacieśnianie relacji z Zachodem i Chinami	Zachowawcza, unika deklaracji wspierających Rosję
Uzbekistan	Neutralność, odwołanie do prawa międzynarodowego	Gospodarcza, brak militarnej	Unika wsparcia Rosji w głosowaniach ONZ	Akcent gospodarczy i bezpieczeństwo wewnętrzne
Indie	Dwuznaczność, nawoływanie do pokoju	Intensywna – współpraca wojskowa i energetyczna	Apele o zakończenie działań wojennych	Równoważenie wpływów Rosji i Chin
Pakistan	Brak jednoznacznego stanowiska	Umiarkowana, zainteresowanie handlem	Brak wyraźnych działań	Skupienie na relacjach z Chinami
Chiny	Brak potępienia Rosji, krytyka NATO	Rosnąca – energetyka, obronność	Występowanie jako mediator, plan pokojowy	Dominująca rola w kształtowaniu agendy SOW

Źródło: opracowanie własne.

Państwa Azji Centralnej wobec wojny: Kazachstan, Uzbekistan, Kirgistan, Tadżykistan, Turkmenistan

Kazachstan utrzymuje bliskie relacje z Rosją, wynikające z geograficznej bliskości, powiązań gospodarczych oraz członkostwa w innych strukturach, takich jak Euroazjatycka Unia Gospodarcza czy Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ). Jednak wojna w Ukrainie skłoniła Astanę do poszukiwania nowych rynków eksportowych dla swoich surowców, szczególnie ropy i gazu (Wang, 2024). Władze Kazachstanu zadeklarowały, że nie uznają nielegalnej aneksji ukraińskich terytoriów przez Rosję, co wzbudziło irytację Kremla (Możgin, Magradze, Maksut, 2022). Jednocześnie Kazachstan rozwija współpracę

z Chinami w ramach inicjatywy „Pasa i Szlaku” oraz z państwami Zachodu, szukając sposobów na zmniejszenie zależności od Moskwy.

Uzbekistan (Madaminova, 2023) historycznie związany z Rosją zarówno gospodarczo, jak i politycznie, również unika otwartego wsparcia dla Kremla. Taszkent dąży do wzmocnienia swojej niezależności gospodarczej, rozwijając współpracę z Chinami oraz krajami Zatoki Perskiej. Uzbekistan postrzega konflikt w Ukrainie jako zagrożenie dla stabilności regionu, co skłania go do bardziej zrównoważonej polityki międzynarodowej. Podobnie jak Kazachstan, Uzbekistan odrzuca uznanie rosyjskich aneksji terytorialnych, starając się jednocześnie nie zaostrzać relacji z Moskwą.

Kirgistan (Gyene, 2024), będący jednym z najbiedniejszych państw regionu, jest mocno zależny od Rosji pod względem gospodarczym i politycznym. Rosja to kluczowy partner handlowy dla Kirgistanu oraz główny odbiorca jego siły roboczej – miliony Kirgizów pracują w Rosji, a ich przekazy pieniężne stanowią istotną część PKB kraju. W obliczu wojny w Ukrainie Kirgistan unika krytyki Rosji, obawiając się potencjalnych reperkusji gospodarczych i politycznych. Jednakże Kirgistan również zacieśnia współpracę z Chinami, które inwestują w infrastrukturę transportową i energetyczną w kraju, m.in. w projekty drogowe i kolejowe w ramach „Pasa i Szlaku”. Kirgistan stara się zachować równowagę między Rosją a Chinami, choć jego niewielki potencjał gospodarczy i polityczny sprawia, że ma ograniczone możliwości kształtowania niezależnej polityki regionalnej (Tang, Joldybayeva, 2023).

Tadżykistan jest jeszcze bardziej zależny od Rosji niż Kirgistan, zarówno gospodarczo, jak i militarnie. W kraju stacjonują rosyjskie bazy wojskowe, a Rosja odgrywa kluczową rolę w zapewnianiu bezpieczeństwa Tadżykistanu, szczególnie w kontekście niestabilności w sąsiednim Afganistanie. Wojna w Ukrainie nie zmieniła stanowiska Duszanbe, które pozostaje lojalne wobec Kremla (Kluczevska, Silvan, 2024). Tadżykistan obawia się jednak, że wojna w Ukrainie może osłabić zdolności Rosji do pełnienia roli gwaranta bezpieczeństwa w regionie, co otwiera drzwi dla większej obecności Chin (Nyshanbayev i in., 2024). Pekin już teraz znacząco inwestuje w Tadżykistanie, szczególnie w projekty infrastrukturalne i wydobywcze surowców naturalnych.

Turkmenistan, choć nie jest członkiem SOW, pozostaje ważnym partnerem w regionie Azji Centralnej. Jego polityka tradycyjnie opiera się na zasadzie „neutralności”, co sprawia, że unika zaangażowania w konflikty międzynarodowe. W kontekście wojny w Ukrainie Turkmenistan utrzymuje swoje relacje z Rosją, ale jednocześnie aktywnie rozwija współpracę z Chinami, które są głównym odbiorcą turkmeńskiego gazu (Kelkitli, 2022).

Podsumowanie

Wojna w Ukrainie stała się testem dla Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SOW) ujawniającym jej ograniczenia i wewnętrzne napięcia. Organizacja, której celem jest stabilizacja regionu, promocja współpracy gospodarczej i bezpieczeństwa, nie zdołała zająć jednoznacznego stanowiska wobec konfliktu. Przyczyny tego stanu rzeczy leżą w zróżnicowanych interesach członków SOW, strukturze opartej na zasadzie konsensusu oraz dominacji Rosji i Chin.

Rosja, będąca jednym z założycieli SOW, wykorzystuje organizację do łagodzenia skutków międzynarodowej izolacji i legitymizowania swojej polityki. Jednocześnie wojna w Ukrainie osłabiła pozycję Moskwy w organizacji, zwłaszcza wobec rosnącej roli Chin. Pekin, choć oficjalnie wspiera Rosję, prowadzi ostrożną politykę, balansując między strategicznym partnerstwem z Moskwą a unikaniem sankcji wtórnych, które mogłyby zagrozić jego relacjom z Zachodem. Dzięki temu Chiny umacniają swoją pozycję lidera gospodarczego w regionie, wykorzystując słabość Rosji do wzmocnienia własnych wpływów.

Kraje Azji Centralnej, takie jak Kazachstan, Uzbekistan, Kirgistan i Tadżykistan, również dążą do większej niezależności od Rosji. Kazachstan i Uzbekistan, jako liderzy regionalni, otwarcie odrzuciły rosyjską narrację o aneksji ukraińskich terytoriów, jednocześnie rozwijając współpracę z Chinami oraz państwami Zachodu. Kirgistan i Tadżykistan, bardziej zależne od Moskwy, zachowują ostrożność, ale także korzystają z chińskich inwestycji, aby zmniejszyć wpływy Rosji w regionie. Turkmenistan, choć nie jest członkiem SOW, również umacnia relacje z Chinami, co wpisuje się w trend stopniowego ograniczania rosyjskich wpływów w Azji Centralnej.

Białoruś, która w 2024 r. podczas szczytu w Astanie dołączyła do SOW jako pełnoprawny członek, odgrywa odmienną rolę niż państwa Azji Centralnej. W przeciwieństwie do Kazachstanu czy Uzbekistanu Mińsk nie próbuje dystansować się od polityki Kremla, lecz pozostaje jego kluczowym sojusznikiem. Białoruś aktywnie wspiera Rosję politycznie i logistycznie, zapewniając jej zaplecze dla działań wojskowych, co wywołuje napięcia wśród innych członków SOW, którzy dążą do większej neutralności w konflikcie ukraińskim. Jej akcesja do organizacji umocniła prorosyjski blok wewnątrz SOW, ale jednocześnie pogłębiła podziały między państwami skłonnymi do współpracy z Zachodem a tymi, które pozostają blisko Kremla.

Jednocześnie Indie i Pakistan przyjęły neutralne stanowisko wobec konfliktu, kierując się pragmatyzmem. Indie zwiększyły import taniej rosyjskiej ropy i nadal korzystają z długoletniej współpracy wojskowej z Moskwą, jednocześnie rozwijając relacje z Zachodem w ramach Quad. Pakistan, choć zacieśnia współpracę z Chinami, również postrzega Rosję jako potencjalnego partnera w dziedzinie energetyki i obronności.

Brak jednoznacznego stanowiska SOW wobec wojny w Ukrainie obnażył jej instytucjonalne słabości. Organizacja nie jest w stanie efektywnie reagować na globalne kryzysy, gdy interesy jej członków są sprzeczne. Różnorodność priorytetów, odmienna skala wyzwań oraz asymetria sił między Rosją, Chinami a mniejszymi państwami Azji Centralnej uniemożliwiają wypracowanie wspólnej strategii działania. SOW coraz bardziej jawi się jako forum zarządzania różnicami między jej członkami, zamiast narzędzia do realizacji wspólnych celów. Chiny i Rosja, jako dominujące państwa, wykorzystują organizację do realizacji swoich interesów, podczas gdy mniejsze państwa próbują maksymalizować korzyści, unikając nadmiernej zależności od któregośkolwiek z tych mocarstw.

Celem niniejszego artykułu była analiza wpływu wojny w Ukrainie na funkcjonowanie SOW oraz ocena, czy organizacja ta ma potencjał do odgrywania roli stabilizacyjnej w regionie, czy raczej służy realizacji partykularnych interesów dominujących państw. Postawiona hipoteza zakładała, że rola SOW jako forum państw kontestujących zachodni model ładu międzynarodowego rośnie, jednak jej skuteczność ogranicza brak wewnętrznej spójności.

Przeprowadzona analiza porównawcza stanowisk państw członkowskich wobec wojny w Ukrainie oraz przegląd dokumentów i inicjatyw SOW pozwalają częściowo potwierdzić tę hipotezę. Z jednej strony, organizacja zyskuje na znaczeniu jako instrument wyrażania alternatywnych wobec Zachodu wizji ładu międzynarodowego – szczególnie z perspektywy Rosji i Chin. Z drugiej strony, poważne różnice w podejściu do kluczowych kwestii bezpieczeństwa, suwerenności i polityki zagranicznej ujawniają ograniczoną spójność i efektywność działania SOW jako wspólnego podmiotu strategicznego.

Wojna w Ukrainie nie tylko ujawniła brak spójności w ramach SOW, ale również zmieniła dynamikę w relacjach między jej członkami. Rosja, która niegdyś odgrywała dominującą rolę, staje się coraz bardziej zależna od Chin, co zmienia równowagę sił w organizacji. Państwa Azji Centralnej, z kolei, szukają alternatywnych kierunków współpracy, starając się wykorzystać obecne zawirowania do budowania swojej niezależności. Włączenie Białorusi do SOW umocniło Rosję na płaszczyźnie politycznej, ale nie rozwiązało jej problemu malejącego wpływu gospodarczego i strategicznego.

Przyszłość SOW będzie zależeć od jej zdolności do adaptacji i przezwyciężenia wewnętrznych podziałów. Jeśli organizacja nie wypracuje bardziej spójnej strategii działania, jej rola na arenie międzynarodowej może się zmniejszyć, a SOW pozostanie jedynie forum dla rywalizacji interesów największych graczy. W obliczu dynamicznych zmian geopolitycznych SOW stoi przed wyborem: czy stanie się rzeczywistym narzędziem stabilizacji w regionie, czy pozostanie platformą o ograniczonym wpływie na globalny porządek międzynarodowy.

Bibliografia

- Abdulgaffar, M., Micah, E.E.M., Idris, M.B., Ishaq, A.A., Abdullah, A.K. 2023. The Belt and Road Initiative: Implications for Infrastructure Development and Economic Integration in Eurasia. *Journal of Environmental Science and Economics*, 2(2), s. 50–63. <https://doi.org/10.56556/jescae.v2i2.548>
- Allison, R. 2004. Regionalism, Regional Structures and Security Management in Central Asia. *International Affairs*, 80(3), s. 463–483. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2004.00393.x>
- Ambrosio, T. 2008. Catching the ‘Shanghai Spirit’: How the Shanghai Cooperation Organization Promotes Authoritarian Norms in Central Asia. *Europe-Asia Studies*, 60(8), s. 1321–1344. <https://doi.org/10.1080/09668130802292143>
- Arghavani Pirsalami, F., Alipour, H. 2022. Chinese Economic Diplomacy in Central Asia: Opportunities and Challenges. *Iranian Research Letter of International Politics*, 11(1). <https://doi.org/10.22067/irlip.2022.68959.1033>
- Bazyłow, L., Wieczorkiewicz, P. 2006. *Historia Rosji*. Wrocław: Ossolineum.
- Blank, S. 2008. The Strategic Importance of Central Asia: An American View. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 38(1). <https://doi.org/10.55540/0031-1723.2400>
- Campbell, P. 2023. *China-Russia Relations and Prospects for Regional Stability: A Historical and Conceptual Investigation* (Doctoral dissertation, Bond University).
- Chang-Liao, N.-C. 2023. The Limits of Strategic Partnerships: Implications for China’s Role in the Russia-Ukraine War. *Contemporary Security Policy*, 44(2), s. 226–247. <https://doi.org/10.1080/13523260.2023.2174702>
- Christoffersen, G. 2023. Central Asia Over a Decade: The Shifting Balance between Russia and China. W: G. Rozman, G. Christoffersen (red.). *Putin’s “Turn to the East” in the Xi Jinping Era*. Routledge.
- Czaputowicz, J. 2014. *Mapa współczesnego realizmu: realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny*. W: E. Haliżak, J. Czaputowicz (red.). *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze* (s. 25–41). Warszawa: Rambler.
- Garcia, Z., Modlin, K. 2022. Sino-Russian Relations and the War in Ukraine. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 52(3). <https://doi.org/10.55540/0031-1723.3165>
- Gyene, P. 2024. The Geopolitical Implications of the Russo-Ukrainian War for Central Asia. *Eurázsia Szemle*, 142.
- Haliżak, E. 2012. Geneza geokononomii – ideowe i materialne przesłanki. W: E. Haliżak (red.). *Geokononomia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Harnisch, S., Alibegović, A. 2024. The Roles of the Shanghai Cooperation Organisation during Global Crises: Preferences of Illiberal Powers and Functioning of an Authoritarian International Organization. W: *International Organizations Amid Global Crises* (s. 49–67). Bristol University Press. <https://bristoluniversitypressdigital.com/edcollchap/book/9781529242980/ch003.xml> (dostęp: 1.06.2025).

- Hitch, R. 2023. *Finding Autonomy Under the Russian Bear: Explaining Central Asia's Response to the Invasion of Ukraine*. Dissertations, Theses, and Capstone Projects. https://academicworks.cuny.edu/gc_etds/5180 (dostęp: 1.06.2025).
- Hussain, I. 2023. The Indo-US Strategic Nexus: Policy Options for Pakistan. *Journal of Globalization Studies*, 14(2), s. 129–142. <https://doi.org/10.30884/jogs/2023.02.08>
- Iqbal, B.A., Rahman, M.N. 2023. BRICS and India in the Light of Russia-Ukraine Crisis: Emerging Challenges and Opportunities. *Journal of East Asia and International Law*, 16, s. 159.
- Kelkitli, F.A. 2022. Small State Foreign Policy in Central Asia: The Cases of Kyrgyzstan, Tajikistan, and Turkmenistan. *Insight Turkey*, 24(4), s. 145–166.
- Khan, A., Singh, S., Singh, B., Kaur, A. 2023. *India's Energy Diplomacy in Eurasia: Geopolitical and Geo-economic Perspectives*. Springer Nature.
- Khan, D.A.M. 2025. Navigating the China-Russia Alliance: A New Paradigm in International Relations. *Contemporary Journal of Social Science Review*, 3(1), Article 1.
- Kłysiński, K., Żochowski, P., *Focused on Survival the Belarusian Political and Business*. ELITE POST-2020 OSW.
- Król, P. 2024. Białoruś chce wziąć udział w przyszłych rozmowach pokojowych o Ukrainie. *Kresy.pl*, <https://kresy.pl/wydarzenia/bialorus-chce-brac-udzial-rozmowach-pokojowych-o-ukrainie/> (dostęp: 1.06.2025).
- Liu, D. 2024. Where Are Russia-China Energy Relations Headed? A Regime Analysis. *Eurasian Geography and Economics*, 65(4), s. 542–557. <https://doi.org/10.1080/15387216.2023.2247405>
- Lo, B. 2009. *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*. Rowman & Littlefield.
- Makhmutova (Voyko), E. b.d. *How SCO Contributes to Security in Eurasia*. <https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/how-sco-contributes-to-security-in-eurasia/> (dostęp: 6.02.2025).
- Martynenko, S.E., Parkhitko N.P., 2019. Russian-Chinese Cooperation in Central Asia in the Context of 'Belt and Road Initiative:' Historical Retrospective and Economic Prospects. *RUDN Journal of Russian History*, 18(4), Article 4.
- Mikkelsen, N.R. 2024. *Balancing Behavior in Asia? A Neorealist Analysis of Contemporary International Relations of Asia*. Praha.
- Nazarova, K., Dauen, D., Apakhayev, N., Khushkeldiyeva, S. 2025. The New Geopolitical Reality in the SCO Space. *Asian Journal of Political Science*, 33(2), s. 307–325. <https://doi.org/10.1080/02185377.2024.2447995>
- Nyshanbayev, N., Tarman, B., Tolen, Z., Samay, A., Agybay, Z. 2024. The Republic of Kazakhstan's Multi-Vector Foreign Policy: Re-evaluation under President Tokayev. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 45(3).
- Pirani, S. 2012. *Central Asian and Caspian Gas Production and the Constraints on Export*. Oxford Institute for Energy Studies.
- Ramanand, D. (2022). Sino-Russian Cooperation and Competition in Central Asia. *Focus*, 16(2).
- Sagild, R.Å., Hsiung, C.W. 2024. Chinese Re-Examinations of Russia? The Strategic Partnership in the Wake of Russia's War Against Ukraine. *Journal of Contemporary China*, 34(155), s. 781–796. <https://doi.org/10.1080/10670564.2024.2358876>

- Saidazimova, G. 2006. *Kazakhstan: Environmentalists Say China Misusing Cross-Border Rivers*. September, 1.
- Saqib, N.U., Naazer, M.A. 2023. Dynamics of Regional Integration in Central Asia: A Case Study of Belt and Road Initiative. *Journal of South Asian Studies*, 11(3), Article 3. <https://doi.org/10.33687/jsas.011.03.4981>
- Šćepanović, J. 2024. Still a Great Power? Russia's Status Dilemmas Post-Ukraine War. *Journal of Contemporary European Studies*, 32(1), s. 80–95. <https://doi.org/10.108/14782804.2023.2193878>
- Sergei, L. 2023. Russia-China Relations: An Asymmetrical Partnership? *Вестник МГИМО Университета (Więstnik MGIMO Uniwersytetu)*, 16(2), Article 2.
- Sikora-Gaca, M. 2015. Szanghajska Organizacja Współpracy i jej wpływ na kształtowanie globalnego zarządzania [Shanghai Cooperation Organization and its Influence on the Global Governance]. W: M. Rewizorski (red.). *Instytucje międzynarodowe w dobie globalnego zarządzania*. Warszawa: Elipsa, https://www.researchgate.net/publication/290303263_Szanghajska_Organizacja_Wspolpracy_i_jej_wplyw_na_ksztaltowanie_globalnego_zarzadzania_Shanghai_Cooperation_Organization_and_its_Influence_on_the_Global_Governance (dostęp: 6.02.2025).
- Singh, S. 2023. The Ukraine-Russia War and Non-Aligned South Asia: A Steady Walk Amidst Great Power Politics. *Journal of International Affairs*, 75(2), s. 109–120.
- Tang, W., Joldybayeva, E. 2023. Pipelines and Power Lines: China, Infrastructure and the Geopolitical (Re)construction of Central Asia. *Geopolitics*, 28(4), s. 1506–1534. <https://doi.org/10.1080/14650045.2022.2062325>
- Wang, M. 2024. *Balancing, Challenges, and Opportunities: Kazakhstan's Multi-Vector Foreign Policy after Ukraine Crisis*. Harbin Institute of Technology.
- Warren, S.A., Ganguly, S. 2022. India – Russia Relations after Ukraine. *Asian Survey*, 62(5–6), s. 811–837. <https://doi.org/10.1525/as.2022.1799235>
- Wishnick, E. 2009. *Russia, China, and the United States in Central Asia: Prospects for Great Power Competition and Cooperation in the Shadow of the Georgian Crisis*. Strategic Studies Institute.
- Yuan, J. 2023. Forging a New Security Order in Eurasia: China, the SCO, and the Impacts on Regional Governance. *Chinese Political Science Review*, 8(3), s. 422–439. <https://doi.org/10.1007/s41111-022-00223-7>
- Yuldasheva, G.I. 2022. New International Cooperation Trends in Central Asia. W: *International Congress-2022 Future Dynamics in Asia (14–15 May 2022) Full Papers Book*.
- Ziegler, C.E. 2024. Filling the Void Left by Great-Power Retrenchment: Russia, Central Asia, and the U.S. Withdrawal from Afghanistan. *Texas National Security Review*, <https://tnsr.org/2024/08/filling-the-void-left-by-great-power-retrenchment-russia-central-asia-and-the-u-s-withdrawal-from-afghanistan/> (dostęp: 1.06.2025).